

Litteratur

Svenska i dag

Bland de många jubileer som firas i år finns ett som inte har låtit sig omtalas i offentligheten: det har gått femtio år sedan den första stående språkspalten introducerades i en svensk tidning. Det var nämligen 1942 som Erik Wellander, mest känd som författare till boken *Riktig svenska*, började skriva sin språkspalt i Svenska Dagbladet. Den skrev han sedan i 34 år, tills han år 1977 vid 92 års ålder överlämnade den till Svenska språknämndens dåvarande sekreterare, professor Bertil Molde.

Bertil Molde har sedan dess skrivit omkring åttahundra språkspalter i Svenska Dagbladet. Därtill har han svarat på mängder av språkfrågor i tidskriften *Språkvård* och medverkat i inemot tusen radioprogram om svenskt språkbruk. Ur detta digra material har han nu valt ut de mest angelägna och intressanta frågorna och publicerat dem i bokform. Boken *Svenska i dag. Svar på språkfrågor* innehåller ca 140 artiklar, av vilka de flesta behandlar ord och ordformer. Artiklarna är placerade i alfabetisk ordning efter det ord som är det mest centrala i resonemanget. Boken avslutas med ett kort register över ord och företeelser som inte nämns i kapitelrubrikerna.

Molde säger själv i förordet att ingenting av det han har skrivit tidigare har fått stå kvar helt oförändrat. På flera punkter har han ändrat åsikt under årtiondenas lopp, och en del av det som han fördömde för trettio år sedan anser han i dag fullt acceptabelt. Ett exempel på detta är användningen av *de som* efter preposition och i objektsställning ("ingen av de som var här").

Insikten om språkets utveckling och den toleranta inställningen till språkliga nyheter och över huvud taget språklig variation går som en röd tråd genom boken. "Jag har också lärt mig att inse att ju mera jag kan om vårt språk, dess svårare blir det för mig att generellt fördöma dem som använder denna vår gemensamma tillgång på annat sätt än vad jag själv gör", skriver Molde bl.a. En sådan tolerans är ofta irriterande för läsarna och lyssnarna, och en stor del av språkspalterna är i

själva verket ett försvar för de förmenta språkfel som frågeställarna har velat få brännmärkta. Om den ständigt pågående språkutvecklingen skriver Molde:

"Svenska språkets historia är inte slut, och den tar inte slut så länge vårt språk existerar. Språket förändras oavbrutet, oftast omärkligt för oss men i lite längre perspektiv mycket tydligt. Detta är något som många har svårt att acceptera, alltså det att den språkform de kanske lärde sig i skolan för decennier sedan inte längre är den enda möjliga eller vad värre är inte längre anses som den bästa eller lämpligaste. Även om detta på många sätt kan vara bekymmersamt är det samtidigt något som gör studiet av vårt språk och dess ändringar och skiftningar till ett så rikt och fascinerande ämne."

Den som av detta drar slutsatsen att Molde godkänner vad som helst har naturligtvis orätt. Att ett språkfel förekommer många gånger hindrar inte att det är ett fel, och det säger Molde också klart ut på många ställen i boken. Men det kan behövas en språkvetares djupa kunskaper om språket förr och nu för att avgöra vad som är acceptabelt och vad som inte är det. Alla har rätt att använda språket på sitt personliga sätt och alla har rätt till åsikter om språket, men vem som helst kan inte utnämna sig till språklig expert.

Svenska i dag är en utmärkt handbok för dem som vill sätta sig in i de centrala språkriktighetsfrågorna i dagens svenska. Den ger inte bara svar på konkreta språkfrågor, utan visar också hur man argumenterar inom dagens svenska språkvård – för vilken Bertil Molde har varit en föregångare och vägvisare. Att boken är skriven på ett lättillgängligt språk utan besvärliga facktermer och dessutom har en trevlig layout gör den i högsta grad läsvärd och läsbar även för lekmannen. Det är en bok man gärna läser igenom från pärm till pärm för att sedan alltid ha den till hands på en armlängds avstånd från sin skrivplats.

MR

Bertil Molde, *Svenska i dag*. Prisma 1992. 239 s.

Konferensrapport om lexikografi i Norden

Nordiska ordboksförfattare, forskare och förläggare samlades i maj 1991 i Oslo till en konferens i lexikografi. I samband med konferensen grundades också en förening för nordiska lexikografer. Föredragen som hölls vid konferensen har getts ut i form av en gedigen volym, *Nordiske studier i leksikografi*. Rapporten är redigerad av Ruth Vatvedt Fjeld, som också var medlem i konferenskommittén. Det är trevligt att få hålla i sin hand en rapport på över 550 sidor som enbart handlar om nordiska ordböcker. I större internationella sammanhang försvinner det nordiska oftast i mängden av föredrag om de större språken.

Då konferensen var den första i sitt slag i Norden, var många av föredragen redogörelser för utgångsläget. Speciellt gäller detta de två plenarföredragen av Bo Svensén (*Lexikografi och lexikografiska produkter – några grundbegrepp*) och Bo Ralph (*Ord på väg. Några reflexioner kring nordisk lexikografi*). I Norge är lexikografi ett undervisningsämne vid universitetet i Oslo. Dag Gundersen höll ett föredrag om uppläggningsen av undervisningen, kurslitteraturen och studenternas åsikter om undervisningen.

Bland de nordiska kollegerna uppträdde denna gång fem finländska föredragshållare. I rapporten finns Göran Karlssons presentation av arbetet med *Stora svensk-finska ordboken* och en omarbetad mindre version av denna. Problematiken i arbetet med *Finsk-svensk ordbok* behandlades i en workshop av Birgitta Romppanen och i ett föredrag om normeringsproblem visavi finlandssvenskan av Nina Martola. Det normativa inslaget i ordböcker var också ämnet för Kristina Nikulas föredrag *Deskriptiva ordböcker – finns dom?* Ytterligare presenterade Hannele Seppinen i en workshop problematiken i angivandet av det finska böjningssystemet i den finsk-norska ordboken avsedd för norska användare.

Två ämnen som också behandlades i ett stort antal av föredragen var datorns roll i ordboksredigeringen samt terminologi och allmänspråk i ordböcker.

Ilse Cantell

Ruth Vatvedt Fjeld (red.): *Nordiske studier i leksikografi*. Rapport fra Konferanse om leksikografi i Norden 28.-31. mai 1991. Skrifter utgitt av Nordisk forening for leksikografi. Skrift nr. 1. Falch Hurtigtrykk as 1992. 561 s.

Språk i Norden 1992

Den trettonde årsskriften i Nordiska språksekretariatets och de nordiska språknämndernas skriftserie *Språk i Norden* har kommit ut. I *Språk i Norden 1992* ingår en rad artiklar om de nordiska språken. Flera av artikelskribenterna berör frågan om de nordiska språkens framtid som små språk i ett integrerat Europa.

Paavo Pulkkinen, vice ordförande för Finska språknämnden, tar upp det finska språkets framtid i ett förändrat Europa och Christer Laurén, ordförande för Svenska språknämnden i Finland, skriver om nordbornas försök att hävda sin egenart i ett Europa där alla nordbor är minoriteter. Laurén menar att det är de stora språkgrupperna i Europa som kommer att lära sig mindre än de små. Ett integrerat Europa innebär enligt Laurén att språk- och kultursamfunden i Norden blir tvungna att arbeta mer medvetet och långsiktigt än tidigare för att språk, kultur och identitet skall överleva. Därför spelar även det nordiska samarbetet en viktig roll.

Också de danska och norska artikelskribenterna går in på samma problematik. Eftersom Danmark redan är medlem i EG är danskans ställning i EG föremål för ett särskilt intresse. Erik Hansen, ordförande för Dansk Sprognævn, påpekar i sin artikel att man kan se hur danskan trängs tillbaka av andra, större språk på vissa administrativa och tekniska områden. Frågan är hur allvarligt man skall se på detta och i hur hög grad en sådan domänförlust kan accepteras.

Till de fasta avdelningarna i årsskriften hör en översikt av det nordiska språksamarbetet. På slutet ingår dessutom såsom under tidigare år kortare anmälningar av nyutkommen nordisk språklitteratur samt en förteckning över nya ordböcker och ordlistor.

Språk i Norden 1992/Sprog i Norden 1992. Årsskrift for Nordisk språksekretariat og sprognemndene i Norden. Nordisk språksekretariats skrifter 13. Cappelen – Almqvist & Wiksell – Gyldendal, 1992. 180 s.

Ny lärobok för högstadiet

En ny lärobok i modersmålet för årskurserna sju till nio på högstadiet har nyligen kommit ut på förlaget Editum. *Mitt språk 7–9* är en uppföljare till lågstadiets läroböcker i modersmålet för årskurs 3–6. Till textboken hör även tre övnings-

böcker med arbetsuppgifter för varje årskurs.

Författarna har satsat på att ge ut en gemensam textbok för hela högstadiet i stället för att dela upp lärostoffet i tre portioner, en för varje årskurs. Syftet med detta är att läraren skall ha möjlighet att välja stoff utgående från klassens och de enskilda elevernas behov. Samtidigt vill författarna förmedla en helhetssyn på studierna.

Lärostoffet omfattar bl.a. momenten att tala, skriva och läsa som av tradition är centrala i modersmålsundervisningen. Men också den språkliga variationen, språkkännedom, språkhistoria, de nordiska språken och temaarbeten lyfts fram som särskilda avsnitt i Mitt språk 7-9. I läroboken ingår både faktabetonade och skönlitterära texter som är avsedda att stimulera eleverna då de skriver. Det är främst kortare texter och lyrik som har tagits med. Inga längre skönlitterära texter finns med, eftersom sådana vanligen finns i särskilda litteraturantologier för skolbruk.

Den pigga layouten ger läroboken en särskilt trevlig framtoning. Uppslagen pryds av verk av nordiska konstnärer och natursköna fotografier från de nordiska länderna. Ibland finns små färgglada teckningar i marginalen eller i nedre kanten av en sida.

Mitt språk 7-9 är ett fräscht tillskott bland de finlandssvenska läromedlen. Boken är anpassad till finlandssvenska förhållanden, vilket bl.a. framgår av att språkförhållandena i Svenskfinland behandlas utförligt, liksom de särfinländska språkdragen. Det finlandssvenska har likaså fått företräde vid litteraturvalet. Boken är utmärkt som utgångspunkt för modersmålslärare, som allt efter intresse och behov kan bygga på med annat, t.ex. mer skönlitteratur.

Mitt språk 7-9. Lärobok. Utarbetad av Gun Andersén, Marlene Ehnström och Jeanette Slotte. Schildts Förlags Ab/Editum 1992. 366 s.

Statsrådsordlistan och lista över bokstavsbeteckningar

Under hösten har två nya ordlistor utkommit som belyser vårt lands statsförvaltning. Den ena ordlistan, med titeln *Statsrådsordlistan*, innehåller 102 förvaltningstermer som ansluter sig till Finlands viktigaste förvaltningsorgan. Ordlistan ger definitioner och förklarar termer på sju språk,

nämligen finska, svenska, engelska, tyska, franska, ryska och spanska. Den är tänkt att fungera både som en flerspråkig ordbok och som ett uppslagsverk som man kan anlita vid beskrivningen av det finländska samhället. Här kan man få definitioner på centrala begrepp inom statsförvaltningen, samtidigt som man får veta vad begreppen motsvaras av i andra länder. Ordlistan tar upp officiella termer och begrepp som hänför sig till statsrådet, såsom bl.a. begrepp i anknytning till ministerier, författningar etc. Också mindre officiella men vanliga benämningar finns med eftersom de ibland är mer kända och bekvämare att använda än de officiella, t.ex. *presidentföredragning* för det som officiellt heter *föredragning för republikens president* och *handelsminister* som alternativform till det officiella *handels- och industriminister*. Ett antal historiska termer ingår också. Det finns ett index på alla sju språk, vilket gör att listan är lättillgänglig och kan användas som uppslagsverk på alla språken.

Statsrådsordlistan är sammanställd av Språktjänsten vid statsrådets kansli, en enhet som sysslar med att samla och samordna uppgifter om förvaltningen och förvaltningsterminologin.

Utöver Statsrådsordlistan har Statsrådets kansli nyligen också kommit ut med en lista på rekommenderade bokstavs-beteckningar för statliga myndigheter och institutioner m.m. Listan innehåller både finska och svenska namn på organ inom statsförvaltningen med bokstavs-beteckningar. En del av de här bokstavs-beteckningarna är allmänt förekommande förkortningar såsom *UM* för *utrikesministeriet* och *SJ* för *Statsjärnvägarna*, medan andra påträffas mera sällan i texter med större spridning, t.ex. förkortningen *DB* för *depåbiblioteket*. Rekommendationen är främst avsedd för den offentliga förvaltningen, men den kommer säkert att användas som rättesnöre också i andra sammanhang där det finns behov av att förkorta namnen på statliga myndigheter. Sammanlagt innehåller listan 152 namn på statliga myndigheter och institutioner med bokstavs-beteckningar.

Statsrådsordlistan. Redigerad av Tellervo Hyttinen. Språktjänstens publikationsserie. Statsrådets kansli och Statens tryckericentral 1992. 172 s.

Valtionhallinnon virastoja ja laitoksia sekä niistä käytettäviä kirjaintunnuksia. Bokstavs-beteckningar för svenskspråkiga namn på organ inom statsförvaltningen. JHS 107 (Julkisen hallinnon suositus). 35 s.